

НУН ВЕЋУ ФМУ

Сенату Универзитета уметности у Београду

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ И ОДБРАНУ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ
Стварање на основу већ створеног: Музичке критике, есеји и студије Петра Бингулца
КАНДИДАТКИЊЕ ДИНЕ ВОЈВОДИЋ

На основу анализе докторске дисертације *Стварање на основу већ створеног: Музичке критике, есеји и студије Петра Бингулца* кандидаткиње Дине Војводић, студента докторских студија на Одсеку за музикологију ФМУ, комисија именована 1. јула 2021. године, у саставу: др Тијана Поповић Млађеновић, редовни професор, председник Комисије, др Соња Маринковић, редовни професор, ментор, др Биљана Лековић, доцент, др Александар Васић, научни сарадник Музиколошког института САНУ и др Биљана Милановић научни сарадник Музиколошког института САНУ, подноси НУН већу ФМУ и Сенату Универзитета уметности извештај који садржи биографију са библиографијом кандидаткиње, детаљну анализу докторске дисертације, оцену остварених резултата, критички осврт референата, закључак са образложењем научног доприноса докторске дисертације и потписе чланова Комисије.

Биографија кандидаткиње

Дина Војводић рођена је 26. 8. 1990. године у Крагујевцу где је завршила основну а затим у средњу музичку школу „Др Милоје Милојевић“. Дипломирала је на Одсеку за музикологију Факултета музичке уметности у Београду 2013. године, а мастер студије завршила је 2014. године одбравивши мастер рад под називом *Рецепција стваралаштва Мортонa Фелдмана сагледана кроз музичке критике објављене у Њујорк тајмсу*, са највишом оценом. Докторске студије на студијском програму Музикологија на Факултету музичке уметности у Београду уписала је 2016. године.

До сада је објавила једну самосталну научну монографију – *Мортон Фелдман: Креирање стваралачког идентитета*. Поред поменутог објављивала је своје радове у зборницима студентских радова, часописима од међународног и националног значаја и зборницима са научних скупова. Презентовала је радове на домаћим и међународним научним скуповима и симпозијумима. Један је од уредника онлајн зборника студентских радова *Музиколошка мрежа/Мрежа у музикологији* у издању Факултета музичке уметности, Универзитета уметности у Београду. Тренутно је запослена је у Музичкој школи „Др Милоје Милојевић“ у Крагујевцу на предметима Теорија музике, Историја музике и Национална историја музике. Поље њеног научног интересовања односи се на рецепцију српске музике у дневној и периодичној штампи друге половине 20. века као и на критичко-музиколошки преглед написа о музици српских композитора и музиколога.

Објављени радови:

1. Војводић, Дина, *Мортон Фелдман: Креирање стваралачког идентитета*, Београд, Задужбина Андрејевић, 2016. (ISBN 978-86-525-0259-2)
2. „Форма варијација у ренесансној музици за лауту. Три студије случаја“, у: Перковић, Ивана (ур.), *Музиколошке перспективе*, Београд: Факултет музичке уметности, 2012, 288–300.
3. „Однос класицизма и романтизма. Шубертова Четврта и Пета симфонија“, у: Перковић, Ивана (ур.), *Музиколошка мрежа/мрежа у музикологији*, Београд: Факултет музичке уметности, 185–196.
4. „Рецепција стваралаштва Мортонa Фелдмана у *Њујорк тајмсу*“, у: Петровић, Милена (ур.), *Социолошки аспект педагогије и извођаштва у сценским уметностима*, Београд: Факултет музичке уметности, 2014, 137–148.
5. „Сећање музиком. Манифестација Велики школски час у Крагујевцу“, у: Радовановић, Бориша (ур.), *Шумадијски анали*, Крагујевац: Историјски архив Шумадије, 2015, 276–283.
6. „Опере *Кнез од Зете* и *Коштана* Петра Коњовића у фокусу критичке мисли Милоја Милојевића“, у: *Српски језик, књижевност, уметност*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2015, 479–484.
7. „Филозофски концепт *Конкорд сонате* Чарлса Ајвза. Есеји уз *Сонату*“, у: Петровић, Милена (ур.), *Социолошки аспект педагогије и извођаштва у сценским уметностима*, Београд: СФИМП, 2015, 216–223.
8. „Реч-две о музичкој култури: Чланци Миленка Живковића објављени у новинама *Време* (1934–1941)“, у: Петровић, Милена (ур.), *Артикулација као средство комуникације, интерпретације и значења*, Београд: Факултет музичке уметности, 2016, 112–118.
9. „Допринос Михаила Вукдраговића српској музичкој критици: Критике објављене у новинама *Политика* (1933–1941)“, у: *Српски језик, књижевност, уметност*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2016, 225–230.
10. „Критички осврт Петра Бингулца на стваралаштво европских композитора“, у: Петровић, Милена (ур.), *Музички идентитети*. Београд: Факултет музичке уметности, 2018, 255–261.
11. „Естетичка и критичка платформа стваралаштва Петра Бингулца сагледана кроз *Написе о музици*“, у: *Српски језик, књижевност, уметност*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2018, 131–135.
12. „*Химна* и *Суматра* Светислава Божића: сусрет композитора са Милошем Црњанским“, у: Јовановић, Драгана (ур.), *Бројаница Светислава Божића*, Нови Сад: Библиотека Матице српске, 2018, 117–128. (коауторски рад са Милошем Н. Маринковићем)
13. „Теорија уметничке критике: На примеру дела Други гудачки квартет Мортонa Фелдмана“, у : *Владо С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог*.

- Традиција као инспирација*, Бања Лука: Академија уметности Универзитета у Бањој Луци, 2019, 357–363.
14. „Триптих о црквеној музици као интегрални део критичарског опуса Петра Бингулца“, у: Галоња-Кртинић, Радост (ур.), *Козара кроз ријеч, звук и слику*. Бања Лука: Графопапир, 2019, 68–83.
  15. „Критичарски однос Петра Бингулца према стваралаштву Јосипа Славенског“, у: Миленковић, Марко (ур.), *Уметност и култура данас: Образовање за уметност и изазови савремености*, Ниш: Факултет уметности, 2019, 97–103.
  16. „Заједно музичке критике у Србији: Pregled музичких дешавања у Београду sagledan кроз критике објављене у дневном листу *Politika* 1904–1905“, *Accelerando: Belgrade Journal of Music and Dance*, Issue 1, Beograd, 2016, 10–20.
  17. „Стилске карактеристике зреле (послератне) стваралачке етапе Љубице Марић“, *Корац*, 7–9, Крагујевац, 2018, 79–86.
  18. „Камерна опера и временска ревија као средства пропагандног деловања музике из визуре Војислава Вучковића“, *Свеске*, Панчево, јун, бр. 132, 2019, 151–158.
  19. Интегрисани семинарски радови као исход пројектне наставе, *Живот и школа*, 2019.
https://hrcak.srce.hr/226251?fbclid=IwAR2s_PbKTX9UsAY32u2XPXHQtAMBtkKm0obeSFY0I-mymEjPd3GrEfHFM20.

АНАЛИЗА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Технички подаци: Докторска дисертација Дине Војводић написана је на 341 страници текста (А4 формата, са маргинама од 2,5 cm, проредом 1,5, стандардним фонтом Times New Roman величине 12 тачака). Текст рада је структуриран на следећи начин: Изјава захвалности (2 нумерисане стране) Апстракт/Abstract (укупно четири стране), Увод (1–15), два централна поглавља: Историјски и теоријски аспекти уметничке критике (15–73) и Петар Бингулац и његово музиколошко наслеђе (74–223). Следе Закључак (224–234), списак коришћене литературе са 358 библиографских јединица (235–265), три прилога (Животни и професионални пут Петра Бингулца, 266–300, Интервју са Петром Бингулцем вођен на Другом програму Радио Београда /транскрипт ауторке/, 301–318 и Хронолошки преглед написа о музици Петра Бингулца, 319–324). У прилогу раду су и биографија са библиографијом ауторке дисертације и Изјаве о ауторству, 325–331). Рад има 739 напомена.

КРИТИЧКИ УВИД И ОЦЕНА РЕЗУЛТАТА

Тема докторске дисертације кандидаткиње Дине Војводић *Стварање на основу већ створеног: Музичке критике, есеји и студије Петра Бингулца* припада области музикологије и односи се на истраживања у области музичке критике и есејистике. Упркос томе што у овој области постоји велики број радова, па и низ објављених студија о раду самог Петра Бингулца, кандидаткиња је уочила да постоји потреба за целовитим сагледавањем његовог рада у контексту развојних токова у српској музикологији. Како је

делатност Петра Бингулца у овој области трајала више од педесет година, у дисертацији је истовремено осветљен један дуг и значајан период у развоју наше музичке критике и есејистике.

Након уводног поглавља у којем су образложени тема рада, представљене хипотезе, предмет и циљеви истраживања, као и изабрана методологија, у првом делу рада ауторка се бави историјским и теоријским аспектима уметничке критике осветљавајући три круга питања: 1. Књижевни, ликовни и музички критички дискурс и њихова прожимања; 2. Одређење појма музичка критика и поставка типологије критичких текстова, као и критичко промишљање потенцијалне класификације написа, и 3. Пuteви развоја научног приступа изучавању писане речи о музици и музичарима у Србији .

Други, најобимнији део дисертације, посвећен је Бингулчевом музиколошком наслеђу и има две целине. У првом сегменту анализирани су Бингулчеви написи настали у међуратном периоду, са акцентом на прилозима објављеним у часопису *Мисао*, али се ауторка бави и прилозима у *Гласнику музичког друштва „Станковић“* и *Звуку*, као и разјашњењем Бингулчеве позиције у тим часописима. Када је у питању часопис *Мисао*, ауторка због прегледности у расправи обједињује Бингулчеве написе посвећене различитим темама: хорској музици и хорском извођаштву, оркестарској и камерној музици, наступима истакнутих солиста и оперским и балетским делима. У другој крупној целини анализирани су послератни есеји и студије Петра Бингулца. У складу са значајем појединачних доприноса покренуте су следеће теме: Бингулчеви прилози под називом *Корифеји српске уметничке музике*; допринос Бингулчевих написа заокрету у проучавању дела утемељивача националне традиције; проблематика српског народног црквеног појања у опусима Корнелија Станковића и Стевана Мокрањца; прилози проучавању живота и стваралаштва Петра Коњовића и Стевана Христића; прилози за биографију Јосифа Маринковића; низ питања везаних за стваралаштво и поезику Јосипа Славенског (Бингулчева интерпретација стваралачке поезике Славенског, питања модернизма, оригиналног третмана фолклорног материјала и композиторова испитивања акустичких особина звука). Затим се анализирају есеји о савременим композиторима (темат *Каријатиде савремене музике*) и осветљава Бингулчев допринос радијском медију.

У закључним разматрањима сумирани су резултати истраживања, а рад је опремљен богатим списком коришћене литературе и значајним, добро систематизованим прилозима.

Општи поглед на докторску дисертацију, предмет и циљ рада

Тема докторске дисертације односи се на анализу написа о музици Петра Бингулца, то јест на проучавање ауторовог музиколошког наслеђа (музичке критике, есеји и студије) из перспективе критичко-аналитичке интерпретације. Ауторка је поставила неколико важних циљева истраживања: прикупити и класификовати укупно доступно наслеђе Петра Бингулца; одредити жанровску категорију написа; утврдити ауторов доминантни метод/приступ (критички, музиколошки, научни); пратити и утврдити динамику промене/измене дискурса од првог написа из 1927. до последњег из 1987. године; теоријски

разрадити и utvrditi sličnosti i razlike diskursa Petra Bingulca u odnosu na druge kritičare i muzičke pisce (Miloje Milojević, Petar Kožović, Stana Đurić-Klajin, Mihailo Vukdragović, Pavle Stefanović, Brancko Dragutinić, Dragutin Gostuški i drugi); odrediti ulogu i značaj napisa Petra Bingulca u jugoslovenskoj/srpskoj muzikologiji uzimajući u obzir vremenski kontekst u kojem napisi nastaju.

Основне полазне хипотезе

У раду је ауторка поставила неколико основних хипотеза:

Петар Бингулац школовао се и боравио у Паризу од 1919. до 1925. године, те је у његовим написима приметан типичан француски приступ писању о музици, који подразумева прожимање говорне и писане речи. У готово свим написима тежи се језгровитом формулисању текста, а пуноћи ерудиције, стручности, професионализма и научности.

Полазећи од тезе да се „свака критика јавља јер уметничка дела траже свој контекст који гради сам аутор“ (16) долази се до позиционирања Петра Бингулца као критичара који сваком проблему о којем пише пружа адекватан контекст. Бингулац се већ у својим првим критикама показао као писац који широко поставља тему о којој пише, и без устручавања износи свој критички суд. Као пример може послужити чланак о Морису Равелу (*Звук*, 1935) у коме се већ откривају типичне особине Бингулца као музичког писца. Приметно је, за њега карактеристично есејистичко, сугестивно приповедање, које има за циљ да заинтересује читаоца и да га упути на полемику са аутором.

У раду се такође полази од претпоставке да у својим музиколошким студијама и есејима Бингулац говори и о композитору о којем пише али и о себи самом. На снази су овде естетички судови о вредности дела на основу сопствених естетичких ставова. Он на сажет начин одређује главне црте стваралаштва композитора узимајући при том у обзир читав низ релација – биографске податке, историјске, социолошке, и стручно-музичке релације. Често је посезао и за питањима односа 'стручне' стране рада уметника и његове 'изражајне' црте. С друге стране, у неким студијама Бингулац анализира и критички посматра одређени жанр или само једно дело. У питању су написи о домаћим композиторима Јосифу Маринковићу, Стевану Мокрањцу, Петру Коžовићу, Стевану Христићу и Јосипу Славенском. У њима се Бингулац карактерише као аналитичар, који у фокусу свог промишљања има само дело у контексту поезике његовог аутора. Поред ових написа у његовом музиколошком наслеђу истичу се и аналитичка виђења односно прикази композиција, од којих је о појединима Бингулац писао први, а о одређеним, за то време и једини.

С обзиром на то да је Бингулац посветио серију чланака и анализа стваралаштву Јосипа Славенског, као и то што је био један од првих аутора који је позиционирао и детаљно анализирао његова дела, може се рећи да је на одређени начин креирао идеју о стваралачком идентитету једног аутора.

Бингулац као музички писац делује у 20. веку када у музичком развоју долази до многих промена. У зениту његовог стваралаштва, у музици се дешавају жестоки авангардни продори, на које Бингулац реагује, тежећи да у сваком делу пронађе и читаоцима предочи оно што је у њему 'уметничко'.

Методолошки оквир истраживања

Методолошки кандидаткиња истраживању приступа са примарно музиколошке позиције, при том користећи се и метамузиколошким приступом. То подразумева да своја знања из области о којима Бингулац пише обogaђује компетенцијама из области критичке анализе дискурса о музици. Та знања допуњује утврђивањем доминатних приступа аутора одређеној проблематици и одређује у којим написима и на који начин се неки приступ појављује, обликује и мења. Теоријску базу рада представљају студије Сержа Дубровског, Витона Дина, Пола де Мана, Ренеа Велека, Марија Кригера, Нортропа Фраја, Лионела Вентурија и других које се баве теоријом и историјом критике. Поред тога, анализирани су домаћи доприноси расправи о овим питањима (Палавестра, Шуваковић, Ђорђевић, Пековић, Бегић, Розић, Ђурић-Клајн, Пејовић, Радовић, Поповић-Млађеновић, Васић и други). Теоријска студија Ханса Роберта Јауса о естетици рецепције коришћена је као окосница при испитивању Бингулчевог естетског суда о музичком делу који се може уочити у одређеним музиколошким студијама и критикама.

Оцена остварених резултата са критичким освртом референата

У раду су после детаљне расправе потврђене постављене хипотезе. Ауторка је, полазећи од оцене Тијане Поповић, показала на који начин Бингулац *ствара на основу већ створеног*, како креира стваралачки идентитет једног композитора, постављајући при том широко тему о којој пише и транспарентно износећи свој критички суд. Реализовано је сложено одређење и позиционирање стваралачке поетике Петра Бингулца чија се делатност у српској музичкој култури одвијала током готово шест деценија.

Теоријско полазиште рада расправљено је у првом делу дисертације. Критичким сагледавање различитих теорија критике и испитивањем могућности њихове примене на критички дискурс једног аутора, створена је база за реализацију доприноса решавању кључних проблема везаних за поједине сегменте проучавања писане речи о музици. У раду су представљене теоријске класификације критике и указано је да највећи број Бингулчевих критика припада типу *импресионистичке критике*, која је трагом ставова А. Франса, Б. Лазаревића и П. Палавестре, одређена као она у којој аутор „изражава основне утиске које је дело на критичара оставило, емоције које је покренуло и размишљања на која га је навело”. Такође, у складу с класификацијом В. Радовановића, један део Бингулчевих критика сврстан је у подручје *феноменолошке критике*, заједно са одређеним написима Павла Стефановића. Утврђена су основна историјска и теоријска начела уметничке критике с наглашавањем једне од основних хипотеза рада – да је у њој недвосмислено видљив стваралачки импулс критичаре личности, те се она може тумачити као саставни део

стваралаштва које прати, што је у сагласју са свим што је Бунгулац као културни прегалац створио. Указано је на неке битне особине његових текстова о којима у досадашњој литератури није довољно дискутовано, а односе се на специфичан стил писања који подразумева константно истицање друштвених и других дешавања у времену у којем је неки композитор стварао, са виспреном анализом тих одлика. Полазећи од методологије коју је у својим истраживањима примењивао Александар Васић, Дина Војводић настоји да Бингулчеве ставове позиционира у контексту историјата писане речи о музици.

Када су у питању Бингулчеви текстови објављени у међуратном периоду, ауторка их класификује у три категорије: критичка анализа композиција и стилова, рецензија интерпретација и реферати о музичком животу, закључујући да се у њима могу уочити елементи музиколошког и журналистичког приступа одређеном проблему. Својим текстовима Бингулац отвара путеве комуникације између музике, дела, догађаја и публике, тежи просуђивању дела исказујући лични, али претежно објективан став. Ауторка препознаје да је Милоје Милојевић био узор Бингулцу уочавајући могућност успостављања паралела међу њиховим написима. Издвојени су битни квалитети Бингулчевих написа и истакнута његова специфична позиција у односу на друге савременике.

У поглављу посвећеном ауторовим есејима о домаћим и страним композиторима и њиховим делима указано је на промене Бингулчевог критичарског дискурса. О томе нарочито сведочи његова студија о руковетима Стевана Мокрањца, коју ауторка оцењује као прекретницу у истраживањима ових питања. Истакнут је затим његов допринос тумачењима проблематике у пољу црквене музике, о којој је писао са ауторитетом и врним познавањем и разумевањем, покренувши читав низ питања: класификација напева Мокрањчевог *Осмогласника* и њихова анализа, проблеми трила и ознака тактова, одређење према појмовима *београдско* и *карловачко појање*, анализа Станковићевих хармонизација црквених песама и друго. Указано је да су и у савременој литератури потврђени многи од Бингулчевих ставова. Издвојен је потом Бингулчев допринос тумачењу дела П. Коњовића, С. Христића, Ј. Маринковића и Ј. Славенског. Посебно је као маестрална издвојена Бингулчева студија о хорској музици Славенског и том приликом уочено постојање континуитета интересовања за ту тематику. Истакнути су актуелност и значај Бингулчеве негације тезе П. Стефановића да је Славенског фолклорна материја, коју је свесно узимао као основ своје музике, спутавала и кочила развој ка модерном музичком изразу, ка додекафонији и атоналности, и значај његовог сагледавања опуса Славенског као својеврсног јединственог дела, што је у потоњој литератури детаљно разрађивано. Ауторка минуциозно анализира и Бингулчеве позне текстове, прецизно уочавајући суштинске одлике његовог критичарског писма. Излагање је заокружено сагледавањем Бингулчевог ангажмана на радију који почиње шездесетих година и одвија се практично до краја живота. Бингулац је за радио остварио различите прилоге, писао је текстове који имају информативно-образовну улогу, али постоје и мини-студије посвећене различитим аспектима поетике поједних аутора, као и изношењу широког спектра историјских,

стилских и аналитичких података који доприносе квалитету разумевања музичког дела и његовом индивидуалном доживљају.

Коришћена литература

У раду је консултован импресиван избор литературе, и подаци о 358 навођених извора у 739 напомена квантитативно сведоче о обиму и разумевању постављеног дискурса. Ауторка се према изворима односи коректно, консултовани су кључни досадашњи доприноси и посебно је дат допринос темељном и прецизном попису Бингулчеве писане заоставштине, што је нужни предуслов за доношење закључака.

Закључак са образложењем научног доприноса докторске дисертације

Дисертацијом је дат допринос бољем разумевању значења и функције написа једног аутора у односу на временски, друштвени, културни и политички контекст у којем су настали. Истраживања су потврдила да је у Бингулчевом дискурсу у великој мери заступљен 'француски приступ писању' о одређеним музичким проблемима, што подразумева специфично преплитање говорног и писаног наратива, на сличан начин како се може уочити у написима Милоја Милојевића. Ауторка је показала да Бингулац сваком одабраном проблему даје адекватан историјски, стилски или неки други контекст. Дат је суд да се може говорити о *типичном критичарском маниру аутора*, што подразумева да он тему широко поставља и сагледава је из различитих углова (историјског, аналитичког, естетичког), те се на основу тога изводи критичка оцена композитора, дела, концерта или оперске представе. Кроз критичарско-аналитичку интерпретацију Бингулчеве целокупне заоставштине, утврђена је класификација његовог опуса и типологија жанровских категорија написа, тако што су диференциране критике, есеји и студије. Праћен је преображај ауторовог стваралачког лика кроз неколико фаза: међуратни период кад музичка критика достиже врхунац у дотадашњем развоју (крај двадесетих и почетак тридесетих година), наступ заокрета и бурних идеолошких промена у српском музичком стваралаштву, дискусије актуелне педесетих и шездесетих година 20. века, све до одлика његовог рада у деветој деценији века кад се у великој мери посветио уређивању радио емисија и писању приказа за Трећи програм Радио Београда. Урађена је класификација свих написа, анализирани су есеји и студије о Корнелију Станковићу, Стевану Мокрањцу, Јосифу Маринковићу, Петру Коњовићу и Стевану Христићу. Посебна пажња, у складу са значајем Бингулчевог доприноса, посвећена је анализи текстова о стваралаштву Јосипа Славенског, а затим и написа о иностраним савременим композиторима које је писао за часопис *Савремени акорди*, као и текстовима читаним на радију. Запажен је и више пута подвучен Бингулчев изразити афинитет према домаћем, као и уопште савременом стваралаштву. Такође, уочено је да је Бингулац посебну пажњу посвећивао хорској музици и њеним извођачима. Уочено је да је Бингулац поставио врло строге критеријуме вредновања концертних манифестација и извођача и да се залагао за високе професионалне стандарде.

Комисија докторску дисертацију оцењује као научно заснован, оригиналан и обухватан аналитички рад. Истичући да је овим радом дат значајан допринос методолошком и сазнајном обогаћењу досадашњих резултата истраживања Бингулчевог критичарског деловања, Комисија предлаже НУН већу ФМУ и Сенату Универзитета уметности да прихвате прихвате овај Извештај, те да покрену процедуру за јавну одбрану докторске дисертације Дине Војводић *Стварање на основу већ створеног: Музичке критике, есеји и студије Петра Бингулца*.

.....
Др Тијана Поповић Млађеновић,
редовни професор ФМУ, председник

.....
Др Соња Маринковић,
редовни професор ФМУ, ментор

.....
Др Биљана Лековић, доцент ФМУ

.....
Др Александар Васић,
научни сарадник Музиколошког института САНУ

.....
Др Биљана Милановић,
научни сарадник Музиколошког института САНУ